

Deseti brat.

Leží poljé ravnó, leží,
Kraj njega koča mi stojí;
V njej stariši stanujejo,
Devet sinov vzgojujejo,
Devet jih je, še vsi živí,
Deseti zdaj se jim rodí.
Ta íma komaj sedem let,
Že mora iti v daljni svet:
Solzán koraka čez poljé,
Ostali se za njim solzé.

Ko šestkrat sedem let miní,
Kraj polja hiš devet stojí. —
Po zemlji se prostira mrak,
Berač namerja v vás korak;
Strmeč obstane pred vasjó
In gleda in majé z glavó.
Pa pride mimo kmet s poljá,
In brž berač povpraša ga:
»Tako vas vprašam, to vam dem,
Kaj toli hiš je v kraju tem?«
In mož mu pravi, govórí:
»Glej, bratov tu devet živí;
Dovolj imajo vsi blagá,
Dovolj sinóv, dovolj hčérâ;
Devet jih je obdaril Bog,
Deseti se potiče vkrog,
Zato, ker je deseti bil,
Ko starišem se je rodil.«

Berač pred prvo hišo gré
In prosi, naj ga prenočé;
Pa gospodar mu govórí,
Da íma sam dovolj ljudij.

Berač pred drugo vežo gré
In prosi, naj ga prenočé;
Pa gospodar mu brž velí,
Da ne, ker zetje so prišli.
Berač povpraša še drugod,
Pa kaj velijo mu povsod?
Naj dalje do soseda gré,
Mordà ga ondu prenočé. —

Neskrben sèn objema vás,
V temò berač ječí na glas,
Pod milim nebom sam leží,
Nebeškim zvezdam govórí:
»Oj, zvezde, ali kterikrat
Prenočil ni še brata brat?
Nocoj pri svojcih sem domá,
A nihče brata ne pozná;
In kadar grem na daljno pot,
Nihče ne dé: Ostani tod!
Oj, zvezde, ali kterikrat
Tako sprejel je brata brat?«
Pa zvezdice nato molčé,
Miglajo le in se blesté.
Berač še toži, še ječí,
Pa sèn ga zmaga, in zaspí . . .

Iz dalje plove črn oblak,
Razrašča se in širi v zrak
In zdaj nad vás priplul je že —
Gorjé ti, mirna vás, gorjé!
Glej, blisek švigne, zagrmí,
V plamenu hipno vás stojí.
Nastane vrišč in krik in hrup
In jok in stok, povsod obup.

Cuj, že zbobneva tram na tram,
In že zgrmeva hram na hram.
Pomoči ni, rešitve ni,
Le jedna hiša še stoji;
Ob njej se vije dim plamteč,
In ogenj šviga v njem rudeč,
Pred njo pa mati se ihtí:
»Rešite speče dete mi!«

Kot blisek skoči v dim nekdo,
Prinese dete ven živó,
In materi ga dá v roké,
Pa govori besede té:

»Le pomni, pomni, mali moj,
Desetnik je rešitelj tvoj;
Ni oče tvoj me v hišo vzel,
Izgnani strije sem te otel.«

Izrekši to, izgine v noč,
Ljudje strmé, za tujcem zroč.

In selo spet postavijo,
»Družinska Vas« mu pravijo,
A nikdar več se od takrat
Povrnil ni deseti brat. —

A. H.

Brata.

(Novela. — Spisal A. Funtek.)

(Dalje.)

VI.

Luč je dogorela na mizi; le včasih se je dvignil plamen, kakor bi zbiral poslednje moči, predno ugasne. Staremu Petru se je zadremalo pri mizi, ali hipno se vzdrami, ko stopita brata čez prag.

»Ali jej je huje?« šepne kovač.

Peter vzdihne.

»»Vedno jednako««, reče ravno tako tiho. »»Da veš, mirno leži sedaj, tako mirno, kakor bi hotela ugasniti. O, kaj bo, Gregor, kaj bo!««

Zdravnik je v tem stopil k postelji in se nagnil čez bolnico. Prijel jo je za roko, a bolnica se ni vzdramila; poslušal je utripajočo žilo, poslušal sapo: težka je bila, grgrajoča. Zmajal je z glavo in preiskaval dalje. Kovač gleda mračen vsako njegovo gibanje; mogočne prsi se mu dvigajo kakor v silnem viharju; Peter podpira brado in gleda topo na tla. Do smrti truden je stari mož: v možganih ni nobene jasne misli več — taka noč, toli huda noč!...

Zdravnik zapusti bolnico in se z resnim obrazom obrne proti bratu.

»Idi z mano«, reče z glasom, ki ne trpi nobenega ugovora.

»In hitro! Vendar stoj! Ostani tu; vrnem se skoro —«

Kovač pa vstane molčé in stopi ž njim iz hiše. Samega ne pusti iti; kdo vé, če bi se vrnil in poleg tega — tu notri čuti, da bi ga zadušilo. Ven mora, na sveži zrak. In vprašati mora brata, kaj misli... O, videl je, kako se mu je stemnilo lice, kako je poslušal in znova poslušal, pa majal z glavo — zdelo se mu je, kakor bi kdo z mečem vrtal po njegovem srcu! Če je zamujeno — potem — ne, zamujeno še ni; biti ne sme — —

»Tu bi bil malone prišel prepozno«, povzame zdravnik zunaj, in kovač strahoma preži na vsako besedo; »dva — tri dni bi ne bilo živelo dekle — za Boga, kaj pa ti je, Gregor?«

Vse je zaječalo v močnem možu; zvižgajoč glas se je izvil njegovim prsim, in zgrudil bi se bil, da ga ni prestregel zdravnik. Ali le za jeden hip je slonel na bratu, potem mu mine slabost; krčevito prime Valentina za roko in reče

hripavo: »Pojdiva hitro; človek, brat, otmi jo, če jo moreš s svojimi zdravili! Hitro, ne stopaj tako počasi, da sva hitreje nazaj — ne prepozno; ali čuješ?«

In hotel je teči in vlekel je brata s seboj. Temu se kaže čuden izraz na ustnih. Vsa duša bratova se je v teh trenutjih razgrnila pred njim; vedel je, da bi ne mogel pretrpeti izgube Leničine, vedel pa tudi, da mu baš zdravniška pomoč more odpreti to trdo zakleneno dušo, v katero doslej ni mogla bratovska ljubezen. In dasi je bil na videz miren, nosil je vendar velik vihar v prsih, brez prestanka hiteč nizdoli v trg po zdravila, katera otmó toliko da ne izgubljeno življenje. Hitro, nenavadno hitro stika potem v svoji lekarni po čudotvornih tvarinah; doli pa čaka brat in stoka in vihrá ob hiši gori in doli, dokler se ne odpró hišna vrata in se ne prikaže zdravnik na pragu. V tem hipu je kovač toli mehak, da bi se privil svojemu bratu in prosil oprostjenja vsemu svojemu sovraštvu, hudobnim svojim mislim in nameram; nekoliko začujen se celó brat ozre po njem, začuvši nenavadno mehki glas njegov. In potem hitita po prejšnjem potu navzgori, ne meneč se za veje, katere jima visé na pot in jima bijejo v obraz, brez ozira na korenine, katere se jima zapletajo med noge . . . In če gre brat počasneje, hitro sôpne kovač: »Dalje, dalje«, in zopet gresta, kakor bi ja veter nesel . . .

Mesec še sveti skozi pretrgane oblake, ali že mu pojema svit. Na vzhodu se celó žari, kakor bi se hotelo daniti. Baš ko dospeta pred hišo, jame spodaj v trgu zvoniti dan, in kovač se odkrije in moli, kakor ni molil že dolgo. Tudi zdravnik giblje z ustni — ali moli morda, da bi se mu odprlo bratovo srcé, da bi takšna zora, kakor se poraja tam na

iztoku, posijala tudi njemu v omračeno dušo? Saj vé, da ni baš hudoben Gregor; vsakdo še ni hudoben, ako nasprotuje. Gregor gleda svet po svoje; on je do cela prepričan, da se je učil brat, Valentin, ob njegovih troških in mu ugrabil del dedščine; če mu izpodbije to prepričanje, vzame mu tudi sovraštvo in utegnil bi ustvariti dobrega človeka iz njega. Da more čutiti globoko, to mu je pokazala nocojšnja noč, ko trepeče silni mož za Leničino življenje, in taki značaji so vsikdar najkrepkejši, bodisi, da se držé blagih ali zlobnih nagibov — upogniti se ne dajo zlahka! Bliskoma se te misli vrsté v zdravnikovi duši in jo vzbujajo do dna. Še bi premišljal dalje, da mu ne položi Gregor roke na ráme, rekoč: »Pojdi, čas je!«

In zdravnik gré. Luč je bila ugasnila v sobi, samó mesečna svetloba trepeče po nji. Peter sedi zopet ob postelji; spati ne more. Strahoma je čakal zdravnika, da otme Leno življenju in njemu. S krepko roko vlije Valentin bolnici nekoliko kapelj svojega zdravila in sede k postelji. Nobenega glasú ni čuti, nikomur ni do govorjenja. Le včasih zatrepče poluzadušen vzdih po sobi; ne da bi se ozrl, vé Valentin, kdo je vzdihnil. Pozorno upira pogled na Leno, držeč jo rahlo za roko in poslušajoč njeno sapo; potem vstane in jej vlije znova nekoliko kapljic, sede in posluša . . . Zunaj se jasni; svetli dan se bori s somrakom; počasi bežé sence iz sobe, dan je. Zdravnik se dvigne olajšan. Nekoliko zdrave barve se kaže na obrazu Leničinem; sapa je prostejša, rahla; bolnica spi.

»Nevarnosti sedaj ni«, šepne kovaču, »pustita jo, naj spi; zbudi se boljša in krepkejša. Tu so zdravila, vsako uro jedno žlico. Pa mir. Morda pridem danes še jedenkrat gori; sedaj z Bogom!«

Videti je Gregorju, da se bori sam s seboj. Že je stopil bliže, kakor bi hotel podati roko bratu, ali brž se premisli; čemu bi mu podajal roko? Odločno zmaje z glavo, kakor bi hotel otresti vso slabost, in stopi k oknu.

»Kakor hočeš«, reče potem težko; »če prideš, prav; zgrešiti ne moreš sèm gori. Le pridi, če hočeš.«

Zdravnik bi še nekaj rekel, a tudi on samó zmaje z glavo in odide. Gregor se obrne od okna; neče ga videti, kadar pojde mimo; nihče ne smé reči, da bi gledal za njim. Ali hud boj mu divjá v duši; sam ne vé, kako mu je . . .

VII.

V kovačnici je Gregor zakuril velik ogenj, da se je dim kar v gostih kepah valil skozi dimnik. Iskre so švigale z ognjišča po osamelem prostoru, kjer se bode, ako Bog dá, začelo novo življenje; pri ognju je stal kovač in zamišljen držal vanj železen drog, da ga razbeli in potem jame kovati. Nov zrak se je jel gibati po zatohlem hramu; oni veliki pajek, ki je tam v kotu nad mehóm razpel velikansko svojo mrežo, prilezel je osupel na dan in nepremično gledal visokega moža, ki je danes po dolgem času prvokrat zopet oblekel usnjati predpasnik, zavihal rokave in vihtil kladivo z zagorelo mišičnato roko . . . In silni udarci ob nakovalo so zveneli daleč iz borne hiše in sosedje so čudeč poslušali nenavadne glase. — »Gregor dela«, méni ta in oni; »Bog vé, kako dolgo. Nu, prav je vendar le.«

Oni v kovačnici pa kuri, beli in kuje z vso močjo, in dobro mu je pri srcu. Sam ne vé, kako je prišlo, ali dela ima nenadno precèj. Hipoma je temu in onemu kaj trebalo pri hiši in prinesel je kako staro šaro, češ: »To bi bilo dobro prekovati, Gregor; tu se je nekaj

polomilo pri ključavnici, popravi, Gregor; tu se je snel železen obroč s soda, pribij ga zopet«, in tako dalje; drug za drugim je prihajal. In potem so nekoliko postajali v kovačnici in ga izpraševali to in ono, previdno, po ovinkih, in Gregor je odgovarjal, res malo na kratko in osorno, ali odgovarjal je vendar le. Da je torej prišel brat Valentin, dejali so; da je prijazen, učen mož; kako je z Leno, ali jej bode že skoro dobro; ali je že Valentin kaj bil pri njem, in več takega . . . Včasih se je še zablisnilo v očeh kovaču, zlasti če so povpraševali po Leni, ali pogoltnil je jezni odgovor, ki mu je bil že na ustnih, in odgovoril mirno, kolikor je mogel. Saj je bil sklenil, da se loti znova svojega pozabljenega posla, in če tudi dobro vé, da vse te sočutne ljudi le radovednost privaja v njegovo hišo, prav; nihče ne prihaja s prazno roko, vsakdo mu daje kaj delat, in to je dobro za prvi hip. Sčasoma se pač poleže radovednost, ali navada ostane; privadili se bodo zopet njegovi kovačnici in mu dajali zaslužka. In do zaslužka je Gregorju, do nič drugega!

Seveda, na tihem, kakor črv, gloda ga pač to, da mu je brat, zdravnik, naklonil vse to novo delo. Gregor dobro vé, da bi se nihče ne menil zanj, ko bi ne bilo Valentina v trg. In tedaj, kadar mu vstane ta misel, čuti pekočo bolečino v srcu in vrgel bi kladivo na stran, ugasil ogenj na ognjišču, uničil vso to staro in novo navlako, katero mu donašajo dobrotne roke in se vrgel na tla, pa zagrebel roké v lase z jezo in žalostjo . . . O, hudo je to, da on sam nič ne veljá ljudem, da ga mora še le drug dvigniti iz prahú in še le drug oživiti spomin na pozabljenega kovača! Vendar le za hip ga premaga to čustvo; saj vé, da je sam kriv, ako mu ni dobro! In s stisnenimi zobmi zmaje

z glavo, kakor bi se hotel otresti vse jeze, slabosti in žalosti! In pred očmi mu vstaja podoba Leničina, svetla, kakor prikazen v lepih sanjah; Gregor vé, čemu se ponižuje sam pred seboj, vé, da mu življenje ni delo brez namena. Konečno, hvaležen mora biti bratu, da je otel tisti nežni deviški cvet, na katerega je hotela pasti smrtna slana, in blagoslavljeni mora spretnost zdravnikovo, ne misleč na to, kar je prej mislil z divjo jezo: da je ta spretnost ugrabljena, kakor je ugrabljen ves tisti denar, katerega je porabil Valentin v prejšnjih letih . . .

Stoj! Če premišlja z mirnim srcem, koliko je tedaj pač trebalo Valentinu, vidi, da je bilo ubogo malo. Oče ni bil imovit; kar mu je neslo kovaštvo, to je bilo komaj za vsakdanje potrebe, in potem, mati vedno bolehná — ne, dosti ni mogel dajati stari kovač mlajšemu sinu svojemu! Živiti bi ga moral naposled vendar le, če ne v mestu, pa doma. In malone zaničljiv nasmeh se prikaže Gregorju na ustnih: pred očmi mu stopa tista nežna, slabotna postava bratova; ali bi bil Valentin za težko delo? Zemljišča ni bilo pri hiši; ali bi ga bil morda vzgojil oče tudi za kovača? Da bi potem trpela siromaštvo oba, Gregor in Valentin? Ne, dobro je bilo, da se je lotil Valentin drugega posla, in to, da se je dvignil malone sam, ob svoji moči, do tega, kar je, to je častno, kakor je častno za vsakogar, kdor si sam ustvari življenje, bodisi kakoršnokoli, da je le dostojno!

Gregor prestane z delom. Zamišljeno gleda v te blesteče iskre, ki švigajo okrog njega, v ta prasketajoči plamen, ki lije dobrodejno toploto in svetlobo po zatohlem hramu — kako vendar, da se mu ni že prej ogrelo v srcu in zjasnilo v glavi? Kako vendar, da si ni že

prej izračunil, kar bi mogel naštetiti na prste? Tatú je imenoval brata v mislih in na glas — zdajci se sramuje te besede. Ne, tat ni bil Valentin; kar je, to je postal sam iz sebe, in on, Gregor, postal je tudi sam iz sebe, kar je: siromašen, zapuščen človek namreč. Valentin je nedolžen; ni za trohico ni zakrivil nesreče njegove. In če je ni zakrivil, čemu torej tisto divje sovraštvo, ki je klilo bujno, kakor plevel v njegovi duši že leta in leta, dokler ni prepreglo in zamorilo blažjih kalij, katere ima naposled vsak človek v srcu?

Zdajci čuti Gregor, kako se udirajo vse podstave njegovemu dosedanjemu življenju; zdaj še le vé, da je treba posloviti se z minulostjo in z resnim, vstrajnim delom začeti novo življenje, ko bi tudi ne bilo nič drugega. Da, nič drugega, ali Gregor vé, da je tudi še nekaj drugega! . . .

Čudni bliski mu izpreletavajo obraz; morda je plamen čara na lice. Roke se tresejo rahlo, oklepajoče težko kladivo; počasi, komaj vidno, poveša se mu glava in se naposled sklone na prsi. Gregorju se zdi, da čuje, kako glasno mu utriplje srcé; utriplje, kakor bi se siloma upiralo tisti nenavadni mehkti, katera na vso moč sili vanje. In on je toliko slab, da se je ne more ubraniti, in zdajci — ali mu je morda priletel droben prašek v oko, in še jeden — Gregor si potegne z rokavom preko očij in se dvigne malone viharno. Ne, tega ne, to ne smé biti! Ko bi ga sedaj videl kdo — ali se mu povračajo mladostna leta, ko človeka užali vsaka malenkost tako, da mora — nič, dosti! Kladivo zazveni, kovač kuje, kakor bi hotel v železo vkovati vsa čustva, katera mu prevevajo dušo — tako, zdajci je trden; treba ni, da bi se udajal vsaki slabosti, kakor hitro potrka na zaprto srcé!

In potem prestane; dosti in pridno je delal za danes. Tema se dela po kovačnici; solnce zahaja; ogenj na ognjišču je dogorel. Gregor sleče svoj predpasnik, odviha rokave in zapusti kovačnico. Odprta je stala, Bog vé, kako dolgo; danes jo zaklene. Dobro mu dé, da sploh more zaklepati kaj — tuje svojine že dolgo ni bilo v njej. Dosti je tudi zdaj ni, ali Gregor je zadovoljen. Nihče ne more

reči, da ni storil svoje dolžnosti, in čudno — danes čuti, da sme vsakomur moški pogledati v obraz, ne pa povešati glave in hoditi po stranskih potih, kjer ga nihče ne vidi.

In to je dobro: ali hudo je potikati se po samini in bežati od ljudij, kakor tat, ki nosi hudobne naklepe v duši! —

(Konec.)

Garibaldi.

(Humoreska. — Spisal J. L.)

(Konec.)

Tej zmedi se oglasi Strmičan, rekoč: »Kdor je v moji hiši in v moji službi, poslušaj naj moj glas! Najprej vas vprašam, ali se vam zdi resnica vse to, kar je Brenkeljček govoril?«

Rokodelca molčita videča, da morata slušati, ne pa velevati. Namestu njiju se oglasi gospodinja: »Tak človek, ki je prebredel pol sveta, ki zna brati, pisati in kaj še vse — saj je menda veliko let hodil v šolo — mora več vedeti, kakor nas eden, ki komaj edenkrat na teden pride med ljudi.«

Potegnéllov se je udal osodi in pritrjuje materi, bodisi, ker nima samostojnih mislij, ali zaradi prihodnjih kolin.

Krojač opozoruje, da vojska res ni daleč, in je torej mogoče, da se je približala.

»Zakaj pa prinašajo to vest ravno taki muhasti ljudje, kakor Brenkeljček in, starašina?«

Čevljar, zaslišavši modro besedo Strmičanovo, poprime se je hlastno: »Zakaj, zakaj prav Brenkeljček, ki je ves pasji, le čevlje ima kravje?«

Morebiti bi bila šla Brenkeljčkova večerja po vodi, kajti možje postali so zopet nezaupni, ko bi ne bila Strmičanka stopila z odločilno besedo med nestanovitne može z besedami: »Brenkeljček

bodi ali kravji ali pasji, jaz se nisem primožila v Strmico, da bi me tu razmesarili in spekli. Če ste previdni možje, poskrijte, kar se dá poskriti, svoje zdrave kože pa odnesite pred nočjo na varen kraj, zunaj te strehe!«

»Pametna je ta beseda!« reče krojač, »jaz bežim takoj!«

»Stoj Buc!« kliče čevljar, »jaz hodim počasi, moram naprej.«

»Počakajta no!« oglasi se hišni gospodar. »Samega me ne bodeta pustila v nevarnosti! Ako že mora biti tako, tedaj pospravimo, kar je vrednostnega, v klet, mi pa bežimo tja gori v pašnik v »trnjevi grad«, kamor nam nihče ne more slediti.«

Skleneno, storjeno. Strmičan in čevljar nosita v klet skrinje, obleko, živež, orodje, sploh vse, kar ima le kaj vrednosti. Vse to zasujeta s peskom; vrata nad klétjo pa dobro zabijeta. Mojster Buc, kot dober pešec, dobil je drugo nalogo. Šel je na pašo, kamor je bil Tone med tem odgnal živino past, z naročilom, naj nocoj ne goni živine domov, ampak prenoči ž njo v gostem smrečju pod vrhom. Skrbna gospodinja dala mu je pri odhodu tudi skorjo kruha za svojo ljubljenko »lisko«, najlepšo kravo, ki je dobivala enak poboljšek

vsak večer iz njenih rok. Potem odreže kos slanine po meri, katero je berač narisal na mizo, seveda, raje obilo, nego pičlo, in sicer iz srede, kjer je najdebelejša. Tudi naročena češpljeva kaša je kmalu gotova in se hladi na mizi iz sklede tako velike, da bi se iz nje ne najedel le Garibaldi, nego morebiti vsa njegova telesna straža.

Ko se vrne mojster Buc, odreže od praznega platna za srajco in hlače zadostujoči kos, pridevši na gospodarjev ukaz še nekaj več za vse slučaje. Zastavo pribije Strmičan na palico.

Vse je pripravljeno za odhod, treba le še pomoliti zastavo iz podstrešja. To nalogo dobi krojač, ki mora take reči najbolje umeti. Misli je, da je to malenkostno delo, zato se niti ni upiral. Na podstrešju pa se prepriča, da mora biti palica pribita, sicer omahne pod težo močnega platna. V celi hiši ne najde več žeblja, vse so poskrili. Iz hiše pa so že vsi odšli, in zunaj se že mrači. Krojač vihrá po stopnjicah gori in doli iskajoč potrebnega žeblja, da bi pribil palico, ker tako ne sme ostati, kakor je, da bi zastava visela na pažnicah, kakor zagrinjalo na oknu.

Strmičan, prej najdlje neverjeten, priden je zdaj najbolj pri preseljevanju. Videti je, kakor bi bil napihnen, kajti vse žepe ima natlačene z raznimi papirji. Strmičanovi gospodarji so imeli od nekdanjega lastništva, da so skrbno spravljali vse papirje, kar so jih donesli sluge od raznih uradov, in teh se nabere v par stoletjih lepo število. Teh ni bil zakopal Strmičan, morebiti zato ne, ker se je malo poprej bil prepričal, koliko učini en sam tak papir, kaj še le tolika množina!

Strmičanka je nesla celó postelj seboj, češ, da ne bode treba spati na golih tleh, in da ne bi padla po noči rosa na mladega Ožbaltka, in bi ne bil potem svoj živ dan pegast. Nadejala se je, da bode kateri moških, zlasti »on« toliko vljuden, da jej bo odvezel vsaj del bremena.

Čevljar je nosil svojo skrinjico z orodjem, nad njo pa lepo število na vrvi nabranih kopit. On namreč ni hotel spraviti svojega imetja v klet, kakor mu je bil svetoval gospodar, rekoč :

da s svojim premoženjem sme vsakdo gospodariti po svoji volji, da je to orodje njegovo edino in vse premoženje, torej se noče ločiti od njega tudi v tej sili.

Napotivši se v rebro, ozré se nazaj Strmičan, vodnik selilcem. Prepričati se hoče, je-li krojač obesil zastavo. Misleč, da mora ta drugače viseti, da bode vidna že od daleč, opozori krojača s krepkim glasom. Krojač pa hiti zaman po stopnjicah gori in doli še vedno iskajoč žeblja. Konečno naznani iz podstrešja svojo zadrego zaradi žeblja, na kar se gospodar raztogoti in hoče v hišo nazaj, da bi sam pribil zastavo.

Brenkeljček se trese od zatajevanja glasnega smeha, videč smešne selilce in krojača v zadregi. Bodisi iz usmiljenja do zadnjega ali iz kakega drugega vzroka, naredi splošni zmešnjavi hiter konec s tem, da dene roki pred usta in zakriči zamolklo, da je slišati, kakor bi prihajal glas iz daljave: »Garibaldi, bu-bu-bu!«

Ko Buc to sliši, ne misli več na zastavo, ampak premeri s krojaškimi skoki stopnjice navzdol in steče za Strmičanovimi, ki so se tudi podali v tek. Kmalu je krojač pretekel vse. Strmičanka je vsled težkega bremena najzadnja. Ob korenine iz tal moleče se izpodtakne in pade. Sedaj še le se spomni Strmičan svoje dolžnosti, da pomaga ženi na noge in jej odvzame del bremena. Zadnji čas je za to, kajti iz doline se sliši zopet zategnen glas: »Garibaldi, bu-bu-bu!« To dá vsem novo moč, da hité navzgor v pašnik.

Strmičan se ustavi blizu vrha, na ozki ravnini. V krogu so zasajena bukova drevesa, mlada še in šibka, kajti trnje, češmin, mačeha in robidovje, ki ja obkrožajo na debelo, ne dajo jim duška, da bi se mogla okrepiti. Sredi tega živega plotú je goljava dovolj prostorna za malo čedo.

Tu začne ponosno Strmičan: »To je 'trnjevi grad', kateri je zasadil pred nekaj leti pastir; vanj je gonil živino, kadar so je nadlegovale muhe in je hotela bezljati. Sredi širokega trnjevega plotú se nam ni nikogar bati. Tu mora biti ozek vhod. Joj meni! zarašen je. Živ krst ne more skozi! Kako pridemo sedaj noter?«

Ko tako stojé in premišlujejo, kako bi se prehodil za moža visoki in najmanj toliko široki trnjevi plot, stavi bistroumni Buc sledeči predlog: »Skozi trnje ne moremo, pod njim tudi ne, tedaj ostaja le še ena pot, namreč čezenj. Šibko bukovo drevo sredi trnja dá se potegniti sem ven. Tega se eden oprime, drugi pa ga drže tako dolgo, da našteje tri. Takrat ga izpusté, da drevo zamahne na notranjo stran, kjer se spusti dotični z zdravo kožo na tla.«

Krojačev predlog je vsprejet. Ne vé se prav, zakaj se nihče ni protivil njegovi zahtevi, da bo on prvi šel po zračni poti v grad, morebiti zato ne, da bi se prepričali preje o rabljivosti krojačeve iznajdbe, ne misleč na to, da zadnji zračni popotnik ne bo imel nikogar, ki bi mu pomagal upogniti drevo.

Previdni Buc, kateremu je vse eno, ali zadnjemu nikdo ali Garibaldi sam pomaga upogibati drevo, oklene se ga takoj, ko so je potegnili k sebi. »Kadar bom naštel tri, izpustita!« veli Strmičanu in Potegnélu.

Krojač prične šteti: »ena, dve — stojta! Strmičan, povedite sedaj za trdno, hočete-li odškodovati me za motek nitij? Zadnji čas je, sicerjane pustim izgoreti.«

»Če bi bil zastavo prav obesil, gotovo, tako pa ne!«

»Tedaj grem pa ponjo«, reče krojač, stopivši korak nazaj.

»Grem pa jaz naprej«, méni Potegnélov.

Ko krojač to sliši, skoči bliskoma na svoje prejšnje mesto. Posrečilo se mu ni prisiliti Strmičana, da bi obljubil. Sedaj si misli: če se prvi poskus ponese, prideta na vrsto Strmičan in njegova žena, in sam bi bil v nevarnosti ostati kot zadnji zunaj. »Torej, kadar naštejemo tri: ena, dve« . . . iz doline se sliši glas: »Garibaldi, bu-bu-bu!«

Strmičan in Potegnélov izpustita prestrašena vrh in Buc se maje na drevesu sem in tje, kajti iz strahú pred Garibaldijem je pozabil izpustiti se o pravem času na tla. Drevo se konečno popolnoma ustavi, Buc pa se ga oklepa, boječe zroč trnjevi plot pod seboj. Ujet je. Sreča zanj, da je mogel sestiti na močno vejo.

Potegnélu ni bilo namenjeno gledati smešno ujetega krojača. Ko mu je bil

udaril iz doline Garibaldijev glas na uho, izpustil je vrh, ne čakaje, da bi bil krojač naštel tri, sam pa se skloni k tlem na tistem mestu, kjer je bil po gospodarjevi trditvi nekdanj vhod, ter rije pogumno naprej, ne mené se za praske, katere mu je zadalo trnje. Vsled strahú in trdne volje je bil prišel tako daleč, da je bil skrnil celo telo v trnje, le suhi bedri sta še moléli ven.

Strmičan se že veseli, da bo hrabri čevljar njegovima polovicama brez dolgih priprav in brez denarnih zahtev priredil pot skozi trnje. »Si li že skozi?« vpraša Potegnéla.

»Ne morem, vse je zaman!«

»Poskusi vendar, morebiti le gré«, daje mu Strmičan poguma.

»Vse zastonj«, zastoka Jurij, »potegnita me nazaj!«

Strmiška močnejša zakonska polovica prime desno, lepša pa levo bedro, združena enota pa vleče čevljarja, ki pa stoče in prosi: »Pustita, pustita! nazaj ne gré. Raje počakam tu, naj se zgodi, karkoli hoče.« Torej ne naprej, ne nazaj, ujet je tudi ta.

Potrtrt stoji Strmičan pred »trnjevim gradom«, premišljuje, kaj je treba storiti; mati pa teši jokajočega Ožbaltka, ko se zopet zasliši iz doline glas: »Garibaldi, bu-bu-bu!« V tem strahu vrže mati plevnico na trnje, naprej pa odejo ter naredi tako zaželeno pot v ograjo. Strmičan pomaga njej in sinčku, sam pa pride brez velikega truda za njima; a iz previdnosti podira pot za seboj, trgajoč s trnja kose nekdanje postelje.

Bucu, to videvšemu, izgine zadnje upanje, da bi se rešil z drevesa, na katerem je ujet, in huduje se nad materjo, zakaj ni položila plevnice pod njegovo drevo, da bi bil tudi on sedaj lahko na varnem.

Noč je razprostrla temno svoje krilo tudi čez Strmico. Tam gori pod košatimi smrekami je bila polegla živina k počitku, pri njej bedi Tone. — V trnjevem gradu čujeta Strmičan in Strmičanka poleg sinčka, ki je naslonil trudno glavico materi v naročje in trdno spal. Morebiti je sanjal o pošastnem Garibaldiju, morebiti o svoji prihodnji moči, s

katero bode ugnal drzneža na kozji otok. Buc se je majal na šibkem drevesu in vzdihoval po rešitvi, Potegnólov Jurij je stokal v trnju.

Prvi je obžaloval, da ni bil šel v mesto po štrenico, katero mu povrniti se je gospodar skesal, zadnji pa je tako dolgo moledoval gospodinjo, da mu je obljubila, odškodovati ga za njegovo najlepšo obleko pri prvi priliki.

Brenkeljček je bil nehal posnemati Garibaldija, pred katerega imenom je vse zbežalo. Vzravnavši svoje male ude, kolikor najvišje je bilo mogoče, natakne na glavo strgan svoj klobuk ponosno, kakor kralj, ko mu denejo krono na glavo. »Nocoj ni Brenkeljčka«, godrnja berač zadovoljen, »nocoj sem Strmičan, gospodar in kralj v tem jarku. Take pa še nisem doživel! Za vse to se imam zahvaliti svoji mali buči in pa pismu, s katerim me oderuški kupec tirja za borih dvainštirideset krajcarjev, ki sem mu je menda dolžan za strune. Današnja moja je pač boljša od koledovanja. Če takrat ne nategneš strun, ne pojó; če je pa nategneš, popokajo. Tega seveda kupec ne jemlje v račun.«

Med takim in enakim godrnjanjem pride Brenkeljček pred Strmičanovo hišo. »Vse je odprto, kakor se spodobi meni, Garibaldiju. Spodobilo bi se sicer tudi, da bi mi prišel hišni gospodar vsaj do praga naproti, da bi me vpeljal v svojo hišo z lučjo v roki, kajti tēma je; pa bodem si že napravil luč, če je le vse drugo v redu.« V redu pa je bilo gotovo vse, ker Brenkeljček se je dolgo mudil v prijazni hiši. Okoli polnoči pride zadovoljen iz hiše z belo zastavo v roki in se napoti tje ob potoku iz Strmice.

A zdelo se je skoro, da bo nad Brenkeljčka hitro prišla zaslužena kazen. Ko namreč koraka po poti, vidi in zasliši kake tri pevajoče fante, ki so jo zavili naravnost proti njemu, prišedši mimo strmega grička, tako, da jih ni mogel prej opaziti. Kaj storiti? »Ti so pač dobre volje«, misli si Brenkeljček, »ker imajo čas, da lazijo po noči okrog, toda kaj, če se spravijo nadme?« Tu mu šine nekaj v glavo. »Nič, če sem bil enkrat Garibaldi, bodem še drugič.« Fantje so bili v mesečini opazili belo

prikazen, ki se jim je zdela toliko čudna, da so utihnili in obstali. A čudenje njihovo je vedno večje, ko postaja ona prikazen viša in viša in se počasi giblje proti njim. Kaj je, niso mogli ločiti. Vsa bela, le včasih se je nekaj črnega pokazalo. Brenkeljček je namreč zastavo — platno na palici — povzdigoval višje in višje. Tako se je videlo, da čudna postava kar iz tal raste. Ko je bila palica popolnoma vzdignena, bila je res postava visoka in v mesečini se je videla strahovita. »Pogum velja«, misli si Brenkeljček in koraka dalje. A kmalu se premisli: »Kaj, če me ubijejo? Nič, raje tu stojim.« In mirno obstoji. Fantje, ki so opazovali gibanje, a sedaj videli, da stoji, imeli so razne misli, bolj ali manj strahotne. A vsem se je zdelo, da sedaj kliče »strah« junake na boj. »Milijon tristo, straha nič«, zakliče nam znani glas, »starašinov«, »fantje, naprej!« A iz daljave, od strahú sem se zasliši: »Garibaldi bu-bu-bu!« To je Brenkeljkovo osodo odločilo. Najzadnji izmed treh fantov zakliče: »Garibaldi je tukaj!« In kar obrnil se je in starašina tudi. Garibaldi jim je bil preveč strahú zavdal. Kmalu ni bilo zopet nobenega videti.

Kdo pa so bili ti pogumneži? Bili so trije: starašina in dva tovariša. Prvi je namreč nameraval nocoj najprej v Strmici Garibaldijevo srečo poskušati in ljudem nekoliko neškodljivega strahú napraviti. A izpodletel je starašini ta naklep zaradi strahú tovariševega, in pravi Garibaldi je bil rešen iz zadrege.

A ni se zdelo Brenkeljčku varno še v tretjič svojo srečo poskušati in dalje iti po isti poti, zato zavleče svoje trudne ude gori v les za grmovje, da se nekoliko prespi.

Pa pojdemo zopet k Strmičanovim.

Po dolgi, prečuti noči, ki se zdi zlasti krojaču in čevljarju večnost, napoči na nebu jutranja zarja in naredi se dan.

Iz nižine se čuje ukanje: nekdo se bliža Strmici.

Krojač tudi zauka večkrat na drevesu.

Prihajajoči je moral slišati njegov glas, kajti ukanje se sliši vedno bliže.

»To je starašina«, méni gospodar in ni se motil.

»Strmičan! kje pa si? kam si prenesel svoje gnezdo?«

»Tukaj!« oglasi se krojač mesto njega. »Le sem, Matevž, sem gori! Reši nas!«

»Kaj vas je pa tu gori prineslo?«

Predno je mogel kdo kaj odgovoriti, povedala je že vse Strmičanka. Starašina bi se bil sicer rad smejal, a dobro mu je bilo v spominu, da se je tudi on sam bal Garibaldija, dokler je bila tema. Povedal je tudi, kaj je videl, a ne, kako je bežal. To je bilo za Strmičanko kot za nalašč, kajti trdila je, da je ona rešila hišo in vse može. Bilo jej je pri srcu, kakor vojskovodji po dobljeni zmagi. Tudi Matevž starašina jej je moral pritrditi, da je tako. »Kar je res, je pa res!« In to je bilo kaj dobro za vse, ki so se bili v »trnjevi grad« naselili, ker Matevž bi se bil sicer hudo norčeval, gledajoč enega in drugega v njegovem čudnem stanju.

A ne more si kaj, da ne bi rekel: »Lejte, lejte no petelina krojača, ki poje na drevesu!« In zasmel se je sladko in tudi drugi ž njim, še celo Potegnélov, ki je bil zarit v grmovje.

Sedaj se je začelo oproščevanje. Prvi je bil na vrsti krojač, kateremu je izkušal starašina podati roko. Krojač se izpusti raz drevo, a z nogami se zaplete v trnje, toliko še, da ga ujame starašina in položi tako na tla, da se oprè krojač z rokami, a noge so bile še kvišku v grmovju, dokler jih ni po neznatnih praskah za seboj potegnil njihov gospodar.

Pri Potegnélu si pa ni mogel starašina drugače pomagati, kakor da je začel udrihati z betico po grmovju, češ, da bode tako oprostil ga iz stiske. A čevljar se je bal pri vsakem mahljeju, da ga zadene. Zato je vselej, kadar je palica padla na trnje, zastokal ubogi Potegnélov. A nazadnje je bil vendar rešen in h krati sta imela tudi »on in ona« z Ozbalkom vred prost izhod.

Sedaj je bilo mogoče vrniti se na dom, po katerem je gospodaril nocoj strahoviti sovražnik. »Hvala Bogu, hiša je cela, nič ognja, nič razdejanja«, govori Strmičan, ugledavši pred seboj svojo hišo.

»Kdo pa jo je rešil, kdo?« huduje se žena, da se nje kar nič neče spomniti v zahvali njen mož.

Ko je vsa družba blizu hiše, pride jim naproti Tone ter pové, da je videl, ko je gnal živino domov, Brenkeljčka iti tam čez oni grič, nosečega pod pazduho bel »prekelj«, kakor bi nesel kos platna. »To mora čudno biti — s prekeljnom sedaj po letu, ko ne hodijo koledniki, in nad menoj je vpil: ‚Garibaldi!‘«

Sedaj se je zasvetilo Strmičanu. Kaj, ko bi bil Garibaldi — Brenkeljček sam?

In starašina se tudi zamisli: »Oni strah — ali ni bil Brenkeljček? Pa tako velik ni Brenkeljček!«

Tu pogleda Buc kvišku pod streho: »No, kaj pa to? Zastave ni, še palice ni. Ali jo je Garibaldi vzel?«

»Kakšno zastavo?« vpraša starašina.

Buc mu vse razloži, kar je bilo treba.

Sedaj ne more več zadržati starašina glasnega smeha. Sklicuje se na svojo »starašinstvo«, da Garibaldi je res bil Brenkeljček, in da je prav on odnesel zastavo.

Gospodinja Strmičanka je kar z odprtimi usti poslušala tako čudne besede. Tu jej pride na misel kaša in slanina. Precej hoče dokazati, da je res Garibaldi sam bil tukaj in steče v hišo, možje gredó pa za njo.

V Strmičanovi hiši ni bilo najti nikakega posebnega nereda. Skleda s češpljevo kašo je bila do malega izpraznjena. Krojač, ki je po tleh pobiral in štel češpljeve peške, naštel jih je 133. — »Dve trojki, to ni dobro zanj«, méni Potegnélov.

Mladi naslednik v Strmici si med tem tudi ogleduje, ali je še tako v hiši, kakor včeraj, in tu opazi tam pod klopjo — mačka. Hitro se požene proti njemu, a ko ga prime, spozna, da je zvezan. Od usmiljenja glasno zajoka in obrne pozornost vseh na ubogo žrtev »Garibaldijeve« krutosti. Vsi Strmičanovi se spomnijo, kako je včeraj Brenkeljček ravnal z mačkom. To je še Strmičanki odprlo oči, in češpljeva kaša, slanina, platno — vse to je pogreblo varčno gospodinjo. Rekla pa ni nič, ampak tiho je šla v kuhinjo kuhat drugo kašo.

Matevž pa ni vedel sedaj nič družega reči, nego: »Kaj takega pa še ne vém, odkar sem starašina.«

Tujec, ki hodi dandanes skozi Strmico, nahaja ondi gostoljubne ljudi,

a skrbno naj se varuje, da ne imenuje imena Garibaldijevega. Celó starašina sam menda od tistega časa nič več ne sliši rad tega imena.

(Opazka. Na str. 14/b čitaj m. Mihcu: *sinku.*)

Prestol.

Med snegom vrh skalovja
Postavljen je prestol;
Tam večni mraz veluje,
Otrplo zroč nizzdol.

Na vse strani oklepa
Kraljestvo snéžen pas,
Življenje čez ne sega,
Zatrt je sleharn glas.

Ob stolu velikani
Stojé, vkovani v srén,
Kot bi sanjali s kraljem
Neznán, stoleten sèn . . .

In ko tako brez glasa
Obkrožajo prestol,
Smrt sama s tiho grozo
Od njih beží nizzdol . . .

A. Funtek.

Goram.

Ločil sem od vas se, góre,
Ki ste meni bile raj;
Šel od vas med svet šumeči,
Mnogoteri videl kraj.

Pač drugače je po svetu,
Kot sanjalo je srcé —
Góre moje, sinje góre,
K vam sedaj hité željé!

Gorski svet me k sebi vabi,
A nazaj ne smem v ta svet:
Vém, da bi srcé umrlo,
Ko z gorâ bi moral spet! —

S. Trpin.

Vzdih.

Želja za željo se v srcu budi,
Nada za nado mi naglo beži,
Vendar pa vsipljejo vedno v srcé
Nove se nade in nove željé.

Pač neizmerna je vrsta željà,
In brez števila so nade srcá:
Sreča je ena na svetu samó,
Moje srcé li doseгло jo bo?

† J. Kobal.

Ali je umetnost sama sebi namen?

(Spisal Andrej Kalan.)

lepi umetnosti izpregovorim nekatere besede; vredno je govoriti o tem predmetu, ker lepa umetnost vpliva mnogo na razvoj posameznega človeka, mnogo in odločilno na razvoj človeštva.

Moči lepe, vsestransko dovršene pesmi, moči popolno ubrane skladbe, kdo je ne pozna, kdo je ni občutil? Z nenavadno, čudovito silo vabi človeka za seboj pesnik, skladatelj. Razdivjanemu Savlu kralju so se poleglasti strasti, puščica mu je padla iz rok, ko je igral pred njim David na harpo. In glasovi bojne pesmi so zvaljali za seboj ne posebno mehko-čuteče spartanske vojake v boj, v smrt za domovino. In ali govornik nima nekako v oblasti svojih poslušalcev? Slikar, kipar in stavbar vdihajo mrtvemu platnu, neobčutnemu lesu, mrzlemu kamnu gorkote, krvi, življenja in ustvarjajo umotvore, katerih se raduje človeško srce, katere občuduje človeški duh. »Umetnost« — pravi Stritar (Zvon I., str. 4) — »je prava oaza v tem pustem in praznem življenju, kjer duša hira in od žeje umira; večno zelen otok poln hladnih potokov, pisanih cvetic in lepega petja, poln življenja in mladosti, harmonije in sreče.« Ni čuda, da je zato umetnik tudi obdan z nekim svetim božanstvenim bliščem; »velik, neumrjoč, stvarniku enak je v resnici umetnik, kateri iz svojega osrčja stvari podobe, ki jih je v svetem trenutku spočela njegova duša, ki jim je življenje dala njegova roka; podobe, kakor njih stvarnik neumrjoče, katere bodo živele, dokler bodo veljale večne postave lepote in resnice.«

Dasi popolno ne pritrjujem besedam istega pisatelja Stritarja: »Umetnost je najblažji cvet pravega, čistega človeštva; tisti dar, ki povzdiguje človeka najbolj nad žival ter ga približuje stvarniku«, ker me preveč spominjajo besede tedaj še mladega Goetheja, ki pravi:

Wer Wissenschaft und Kunst besitzt,
Hat auch Religion;
Wer jene beiden nicht besitzt,
Der habe Religion,

vendar-le mora vsakdo reči, da je lepa umetnost za vero najkrasnejši cvet, s katerim je Bog okrasil svoje stvarjenje. Prav ima torej pisatelj potopisnih črtic (Prim. Slov. 1888, šte. 267), ki, nagledavši se umetniških kipov, slik in stavb v slavnih Benetkah, čudeč se vzklikne: »Velikanska si umetnost, divna hčerka božja, najdražji dar nebeški«, pa zdi se mi otožen in poln skrbij, ko izraža gorečo željo: »O da bi vedno služila Njemu in Ga poveljevala, ki te je vstvaril in ti tako odlično pa važno nalogo odkazal v človeški družbi!«

Da, to je glavna stvar! Kakor vse stvarjenje vedoč ali nevedoč mora služiti svojemu stvarniku, tako tudi lepa umetnost. Kaj pa, ali je ta divna hčerka božja ostala v hiši, v službi svojega očeta? Žal, da moramo zanikati to vprašanje ter pristaviti, da se je ta hčerka mnogokrat in mnogokod ločila od svojega rodnega doma, da več neče poznati svojega očeta, da hoče živeti sama zase; samosvoja, neodvisna od njegovih zakonov hoče se razvijati in dovrševati. Tudi umetnost z drugimi uporniki zoper Boga kliče: Non serviam! Nečem služiti! »Umetnost mora biti prosta na vse strani, da se more razvijati po svojih lastnih postavah, drugih ne pozna. Umetnost je gospa, ne dekla; če hoče tako rekoč enkrat prostovoljno služiti kaki ideji, tem bolje, siliti se pa nikakor ne smé.« (Prim. Zvon I., str. 94.) — »Baš to je svojstvo prave umetelnosti, da ima sama v sebi namen. Kdor ne more tega misliti, z njim se pač ne bomo mogli nikdar sporazumeti, to je: petitio principii.« (Zvon I., str. 239.) — Isto beremo po nemških estetičnih knjigah: »Die schöne Kunst ist ausschliesslich sich selbst Zweck;« »wer sie zu Zwecken benützt, hemmt ihren freien unbegrenzten Flug.« »Aesthetisches Vergnügen kann das Kunstwerk nur gewähren, wenn der Künstler bei der Production desselben einer inneren Nothwendigkeit folgt, die ihn unabhängig von Absicht und Endzweck, wie bewusstlos, wie instinktartig

treibt;« (Prim. Nüsslein, Lehrbuch der Kunstwissenschaft § 34) prav kakor naš Stritar po njih: »Kaj pa hoče cvetica na travniku z vso svojo lepoto? Kaj hoče slavec v dobravi s svojim petjem, čarobnim petjem? Baš to je svojstvo prave umetelnosti, da ima sama v sebi namen.«

Umetnost je sama sebi namen, kaj to pomeni? Umetnik je pri izvrševanju svojega umotvora prost na vse strani; njemu razven umetniških zakonov ni drugega zakona nobenega, tudi božji, tudi нравni zakon zanj ne velja. Umetnik sledi le vzletu svoje obraznosti, hrepenenju svojega srca in gibanju svoje roke in hoče izvršiti umetno, samo v sebi popolno in dovršeno delo; drugega namena pri tem nima nobenega.

Začetnika temu temeljnemu načelu moderne estetike sta Lessing in Kant, pri nas ga je znanstveno uvel v književnost Stritar. »Poezija«, pravi, »nima nikakoršnega namena zunaj sebe; ona je gospa, ki nikomur ne služi, tudi najvišjemu gospodu ne.« — To temeljno načelo moderne estetike je popolno napačno. Kdor namreč veruje, da je svet ustvarjen od Boga, da je človekov namen v Bogu, da mora torej človek pri vseh svojih delih, torej tudi pri umetniških delih ozir imeti na Boga, kdor kaj stavi na splošno mnenje in prepričanje človeštva v vseh stoletjih, kdor ima še svojo glavo, da mu je, kakor veli prislovica, ni treba pri drugih iskati na posodo, tak mora neizprosno zavreči napačno to načelo, ki strupi moderno lepo umetnost, odvajajo človeštvo od Boga in je onesrečuje. V tem oziru prav govori nesrečni Lamennais, ki je znal globoko misliti, ki se pa, žal, ni znal ukloniti, rekoč: »L'art pour l'art est une absurdité«: Umetnost sama sebi namen, je nesmisel.

V tem načelu se kaže v umetnosti odpad človeštva od Boga. Človek je namreč po tem načelu po svojem bistvu, torej tudi po svojih delih, torej tudi v umetnosti sam svoj gospod, za svoja dela le sebi odgovoren; verska, нравna načela nimajo pri umetniških delih nobenega pomena. — Kdor to pomni, njemu se bo marsikaj razjasnilo opazu-

jočemu moderna umetniška dela. V takih umotvorih nikjer nobenega ozira na Boga — stvarnika, kaj še le Odrešenika! »Kar se tiče pozitivne vere, vse to mu je nevtralnopolje«, pravi Stritar v svojem »Zvonu« (1878, str. 110), nobenega ali premalo ozira na нравstvene zakone: »mit der kühlen Weihe, die der Kunst eignet, hat die Flamme der Begierlichkeit nichts gemein«. »Das Unsittliche ist an sich in der Dichtung nicht unerlaubt, sondern nur das Unaesthetische.« Kdor to pomni, tak si ne bo težko razlagal strašnih nasledkov tega načela.

In kakošne so te posledice? Stópi v kako umetniško galerijo, recimo v narodno galerijo v Londonu; tam vidiš nebeško lepi podobi, kojim je umetnik F. Francia; na prvi je Marija z Jezuškom, Janezom in drugimi svetniki; na drugi žalostna Mati božja z mrtvim Odrešenikom v naročaju; blagi, nebeški čuti polnijo pri tem pogledu opazovalcu srce. Toda neposredno nad zadnjo podobo pa je postavljena Caracci-jeva Suzana brez obleke in pohotna starca poleg nje; precej zraven uči Pan Apollona igrati na flavti, oba seveda v naravni opravi; na drugi strani zopet Rafaelova sv. Katarina v nebeško-deviški lepoti, zraven Leonardo-da-Vincijev Kristus, ki svari pismarje in nad to orel z Ganimedom v višavi, in to zadnjo podobo ni da bi človek opisal.

To je že posledica načela: Umetnost je sama sebi namen; s tem se profanuje in skruni vse, kar je človeku sveto in drago. Tako je tudi po drugih slovečih galerijah v Draždanih, v Benetkah, v Florenciji, v Rimu itd. Žal, da se ta posledica kaže celó tu pa tam po cerkvah.

Toda, to ni edina posledica. Nedavno je stal v Parizu pred sodniki belgijski pisatelj Camil Lemonnier, ki je priobčeval v časniku »Gil Blas« take ne-nravne spise, da so predsedali celó Francozom, ki imajo gledé lascivnosti in razbrzdanosti v umetnosti posebno dobre želodce, da so ga celó francoski sodniki tirali pred sodišče. Način pa, kako se je vršila obravnava, kaže skoro, da so hoteli sodniki za pisatelja bolj reklamo delati, kakor pa ga kaznovati. Obravnava ni bila tajna, kar je tirjala spodobnost

in tožnik sam je začel s besedami: »Lascivno in razuzdano sicer ni pregnano iz francoskega slovstva...« Očitno je, da zagovorniku zatoženčevemu ni bil posel težaven; postavil se je na stališče samosvoje, neodvisne umetnosti, ki nima razven umetniških nobenih drugih zakonov, tudi нравnih ne. Na Angleškem so vendar v tem oziru nekoliko boljši,

ker so v zadnjem času konfiskovali in prepovedali prodajati Zolova dela, v katerih se pisatelj dosledno in do skrajnih posledic ravna po načelu: umetnost je sama sebi namen.

In take ali vsaj podobne prikazni niso redke v nobeni, tudi v slovenski literaturi ne.

(Dalje.)

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

(Spisal dr. Fr. L.)

Knjige „Matiče Slovenske“ za leto 1888.

„Slovenci in 1848. leto.“ Spisal Jos. Apih, profesor deželne velike realke v Nov. Jičinu. »V práci a vědění -- Je naše spasení.« V Ljubljani 1888. Tisk Blaznikovih naslednikov. 8°. str. VIII. + 302. Cena 1 gld. — To knjigo je pozdravila slovenska kritika dosedaj nenavadno prijazno in ugodno. Temu se ne čudim, ker vtis, ki ga napravijo na čitatelje že prve strani, je v resnici nenavaden. Takoj se vidi, da je bistro oko pregledalo veliko tvarino, spretna roka jo zbrala in zgodovinarjeva točna a izvežbana sodnost, stoječa na vzvišenem stališču zgodovinskega razvoja, razvrstila razne dogodke v lepo skupino zgodovinske slike. Zlasti to, da pisatelj tako določno riše naroda slovenskega pojem, stališče, težnje, zgodovinsko nalogo, s čimer čitatelje na dogodke same pripravlja, potem pa kaže, kako so to nalogo v onem odločilnem času umevali in izpolnjevali narodnjaki in nenarodnjaki slovenski, — to daje knjigi neko posebno krepkost in zanimivost. Ako pomislimo dalje, da je tvarina nabrana v brezštevilnih knjigah, časopisih, rokopisih in povzeta tudi iz ustmenih poročil, moramo priznati vrlemu gospodu pisatelju hvale in posnemanja vredno marljivost in vednostno natančnost. Vseskozi zaznamuje pisatelj vire za vsako poročilo.

Označivši dovolj razmere na Slovenskem in drugodi pred osodnim letom in pokazavši vzroke preobrata, slika nam začetek, razvoj, dogodjaje in vspehe onega velevažnega preobrata. Posebno odlični oddelki so n. pr.: 4. Narodni program. 5. Boj proti Frankobrodu. 8. Volitve za državni zbor (zanimivo). 10. Slovenski poslanci na dunajskem državnem zboru. 12. Slovenske zahteve in pridobitve. 16. (zadnji.) Razpust državnega zbora in oktrovana ustava.

Umeva se samo po sebi, da nisem vstanu niti o zanesljivosti posameznih virov soditi, niti o tem, je-li pisatelj zadel onega duha, ki je takrat preveval razne sloje naroda našega. Vple-

tel je sicer mnogo zanimivih epizod, ki nam značijo tega duha, a želeli bi jih še več. Knjiga je namreč po pisavi svoji dovolj težka in utrudljiva, za mnogo Matičarjev bode neumljiva in to je slabejša stran tega dela. Gledé zgodovinske natančnosti opomnim naj še to, da je imel knjigo v roki in jo skrbno pregledal mož — veščak, ki je živel in tudi deloval v oni dōbi ter pisatelju svoje opazke sporočil, — torej ima v stvarnem obziru knjiga toliko večjo veljavo.

Pisatelj je najprej zgodovinar. Njegovi lastni nazori ne silijo na dan. Kjer se pa javi njegovo prepričanje, je trezno in ne enostransko. Poleg goreče ljubezni do domovine pozna spoštovanje do drugih narodov in obsoja »nespravljivost in smrtni gnev, žalostni, XIX. vek sramoteči znak ustavnih in narodnih bojov«. Ako bi se pisatelj zanimal bolj za cerkveno zgodovino, označil bi bil še bolj, nego je, razmere v cerkvi in narodov — naroda slovenskega — do cerkve. Tudi na tej strani je bilo l. 1848 dokaj osodno.

Jezik je pač nekaj križ, ki ga mora nositi čitatelj te knjige. Jezikovno jo je urejeval pok. prof. Anton Raič. Tu pač vidimo, da ne kaže jezika le preveč »strojiti« in iskati slave v kakih posebnostih. Ker se nahaja v knjigi mnogo tujek, zakaj bi se n. pr. bila morala prevesti znana »protestovati« v »prosvedovati«?

Sploh pa rečem prav odkritosrčno: Častitati si mora Matica na tem delu, častitati moramo gospodu pisatelju, kajti s tako knjigo smemo se ponášati pred svetom. To je sad slovenskega truda in pristne ljubezni do domovine. Daj Bog pisatelju, da bi mogel še mnogo takih knjig podati svojemu narodu!

„Letopis Matice Slovenske za l. 1888.“ Uredil dr. Lovro Požar. V Ljubljani. Natisnila »Narodna Tiskarna«. 1888. — 8°. Str. 298. Cena 1 gld. — Urednik »Letopisa« piše v »predgovoru«: »Ko se je letos dosedanji urednik gospod prof. Levec zaradi drugih opravkov urejevanju Letopisa odpovedal, prevzel je podpisani po sklepu odborovem uredništvo; a načelo ostalo je isto, da se vsprejemajo v Letopis le izvirni in kolikor toliko slovensko izobraženo občinstvo zanimajoči spisi.« Knjiga obsega osem spisov.

1. Božidar Raić. Sp. dr. K. Glaser. (Str. 1—46.) Tu imamo životopis pokojnega Božidara Raića, »bivšega odbornika Matice Slovenske, izbornega pisatelja in sploh enega izmed najodličnejših Slovencev«. Iz životopisa povzemamo — hoteči ohraniti spomin Raićev tudi v tem listu, — da se je narodil pokojnik 9. svečana 1827 v župi sv. Tomaža na Štírskem. Latinske šole je dovršil v Varaždinu od l. 1838 do 1844. Na jesen 1844 gré v Zagreb v modroslovje, 1846 v Gradec v duhovsko semenišče, kjer je bil l. 1850 dné 31. julija posvečen v mašnika. Služboval je najprej v sekovski vladikovini pri župi sv. Janeza v Ljutomeru do aprila l. 1851, potem v Slivnici blizu Maribora, od koder je prišel l. 1853 kot začasni učitelj za slovenski in zgodovinski pouk na mariborsko gimnazijo. Tu je učil slovenščino od 27. do 34. leta svoje dobe. Tu je bil marljiv učitelj, neupogljiv značaj, iskren ljubitelj naroda svojega. Dné 1. oktobra 1860 je nastopil kaplanijo pri sveti Barbari v Halozah, dobil ondotno župnijo l. 1868, ter je ostal tu župnik do smrti. Leta 1884, dné 31. januarja je bil izvoljen državnim poslancem, istega leta dné 19. avgusta v deželni zbor štajarski. Tudi na teh mestih je razvijal energijo svojega duha. A nakopal si je tudi smrtno bolezen, ki ga je dohitela v Ljubljani dné 6. junija 1886. — To so glavne poteze iz obširnega životopisa, ki nam kaže Raića kot duhovnika, pisatelja, zagovornika narodov, človeka in gostoljuba. Pisava je kaj krepka in zanimajoča, tvarina je umetno razdeljena, Raić nam stopa pred oči v določni, jasni in res konkretni podobi. Kolikor mi je iz spisov in iz delovanja znan naš pokojnik, naslikal je pisatelj njegovo pravo podobo v tem životopisu in mu s tem postavil najboljši spominek. — 2. Kaj človeštvo prideluje in uživa. Spisal dr. J. Vošnjak. Drugi del (str. 47 do 100). Ta del razpravlja: I. Živalske prirodine. (1. Pozemske živali. 2. Vodne živali.) II. Rudninske prirodine. (1. Kovine in rude. 2. Soli. 3. Vnetice. 4. Kameni in prsti.) III. Svetovno gospodarstvo. — Kar sem pisal o prvem delu lani (»D.in Sv.« str. 29), to velja i o drugem. Ta pregled človeškega truda in človeškega sadú je res zanimiv in h krati dragocen. Tudi drugi narodi skrbno obravnavajo to stroko in imajo obširno slovstvo. Zato je možno dandanes natančnih in obširnih podatkov dobiti. Nedostatki oblikovni so večinoma isti, kakor lani. Pisatelj piše: špeha, svinjetina (str. 51 m. svinjina, kar je vsaj boljše), preskrbevata, vidrnih (str. 56, boljše vidrinih), bogato na ribah (str. 69), dovršnik m. nedovršnika (izkaže mesto izkazuje str. 83), preveč rabi tujke, n. pr. (na str. 55): konsum (m. poraba, povžitje), tepihe (m. preproge), etablisementov (m. naprav, zavodov), ekskrementov (m. izmečkov) itd. Nisem prijatelj purizmu, a kjer imamo domačinke, nikar ne rabimo tujek. Prepričan sem, da je mnogim ta koristni spis kaj dobro došel. — 3. I. Franjin Gundulić. K tristoletnici rojstva pesnikovega. Spisal Anton Trstenjak. (Str. 101—131). — Tega spisa mora res vsak čitatelj vesel biti, bodisi zaradi lahkoumevne pisave, bodisi zaradi mičnosti, kakor tudi temeljitosti. Gosp. pisatelj nam

je že dovolj drugje pokazal, da zná posebno spretno obdelovati slovstveno zgodovino in opisovati slovstvenike. Le v slovnici, ali recimo raje v pravopisu moramo želeti večje uglajenosti. Tako n. pr. čitamo skoro v eni vrsti str. 111: »o Miloši Obilići, Marku Kraljeviću; drugodi n. pr. titulo (m. titulom str. 112). Besedij je morebiti po nepotrebi preveč neslovenskih, n. pr. spas (rešitev), opasnost (nevarnost), situvacija i. dr. — 4. Slovenske narodne vraže in prazne vere, primerjane drugim slovanskim in neslovanskim. Spisal J. Navratil. (Str. 132—189.) Ta spis nadaljuje vraže slovenske, katere je obdeloval marljivi gospod pisatelj v Letopisu l. 1885 in lani. Govori pa o vražah pod temi nadpisi: Jurjevo; Binkošti-duhovo, trjaki, risali; Ozir na binkošti; Sv. Rešnjé Telo, Telesni dan ali Telovo; Sv. Anton puščavnik; Sv. Vincencij; Sv. Pavla spreobrnjenje; Svečnica; Sv. Blaž. — Koliko blaga je tukaj nakopičenega, spozna le oni, ki čita; kolika natančnost je vodila gosp. pisatelja, pričajo nam obilni zaznamki, ki nam kažejo vire dotičnih podatkov. O teh dalje seveda ne morem soditi. A toliko lahko rečem: Ako bomo Slovenci tako obdelovali znanstveno polje, po pravici bomo v pregovoru govorili o »slovenski temeljitosti«. — 5. Jožef Lamberg, drugi avstrijski poslanec na turškem dvoru (1489—1554). Spisal Ivan Steklasa. (Str. 189—204.) Znaní gospod pisatelj nam predočuje tudi letos po svoji navadi zgodovinsko osebnost, pripadajočo naši domovini. Razloživši, kaj nam pravi zgodovina in narodna pesem o drugih Lambergih, govori pisatelj o Jožefu, rojenem l. 1489, bivajočem na dvoru Dunajskem od l. 1518, o poslanstvu v Carjigrad l. 1529 in l. 1535, o poznejšem delovanju: leta 1551 je postal deželni glavar kranjski in umrl 1554. Pokopan je v ljublj. stolni cerkvi. — Ta spis je dovolj mikaven in Letopisu tudi v čast. — 6. Kakšnih odnošajev nahajamo na slovenskem Štajerji gledé zemlje in njenih prebivalcev? Spisal M. Cilenšek. (Str. 205—223.) Ta precej dolgi naslov ne odveč dolge razprave nam tudi dovolj znači, kaj je v njej. Gospod pisatelj piše po svoji navadi živo, kakor bi slikal, in razvrščuje tvarino pregledno. Stavki so včasih nekoliko težavni, neokretni. Spis kaže, da pozna gospod pisatelj kaj dobro Štajar, bodisi po tleh, bodisi po prebivalcih. V kaki razmeri je ta spis s I. snopičem »Slovenskega Štajarja« (l. 1868), ki govori v I. delu o »zemljopisnih razmerah« in v II. delu o »zemljoznanskih« ali »geognoziji«, tega si ne upam določiti. Vsekako je potrebno, da opisujemo domovino svojo pridno in natančno. Ni se bati, da bi tu bilo »dobrega odveč«. — 7. Bibliografija slovenska. Slovensko knjigarstvo od l. januarja 1887. leta do l. januarja 1888. leta. Sestavil Ivan Tomšić. (Str. 224—238.) — 8. »Letopis Matice Slovenske« Sestavil Evgen Lah, društveni tajnik in knjižničar. — Zadnja oddelka sta sicer v Letopisu običajna, a zato ni manjša njiju cena. (Na str. 226 spodaj opazka ne velja.) — Celotna uredba knjige je izgledna. Dovolj naj je kritike! Z veseljem tu še pristavljam, da se je prejšnja leta »Matica« le

borno ocenjevala. »Dom in Svet« je začel lansko leto ta nedostatek, kolikor je mogel, poravnati. Letos pa so objavili kritiko skoro vsi slovenski listi in vsi ugodno. Tako zanimanje za prvi naš slovstveno-znanstveni zavod priča najbolj, da se Slovenci čim dalje bolj zavedajo, kaj jim je »Slovenska Matica«.

„**Postojnsko okrajno glavarstvo.**“ Zemljepisni in zgodovinski spis. Spisali in izdali učitelji v okrajih. Knjigi pridejan je zemljevid Postojnskega okrajnega glavarstva. V Postojini. Založil in tiskal R. Šeber. 1889. 8°. Str. 238. Cena mehko vezani knjigi 85 kr.; trdo v platno vezani 1 gld. 15 kr.; po pošti 10 kr. več. — Namen in postanek te knjige opisuje nam predgovor. »Povsod po širni domovini naši praznovala se je štiridesetletnica vladanja Njeg. Veličanstva cesarja Fran Josipa I. z nepopisnim veseljem. Slavnost ta bila je povod mnogim ustanovam, mnogim blagim činom, kateri ostanejo stalno zabeleženi v srcih naroda slovenskega. V duhu z raznimi društvi praznovali smo tudi učitelji okrajja Postojnskega veseli ta dan. Pridruževali smo se prošnjam zvestih Slovencev po raznih krajih zlate domovine naše ter pošiljali ž njimi vred goreče želje do Najvišega, da bi še mnogo mnogo let ohranil nam najblažega vladarja, kar jih premore vesoljni svet. A delovali smo tudi po skromnih svojih močeh, da postavimo mal spomenik tej dobi. Spomenik ta bodi knjiga, katero sedaj podajemo slavnemu občinstvu in katera je nastala po skupnem delovanju našem.« Vsebina: I. Postojnski sodnijski okraj. Postojina, Slavina, Košana, Št. Peter, Trnje, Orehek, Sveti Ivan, Št. Mišel, Studeno, Suhorije, Ostrožno brdo. II. Bistriški sodnijski okraj. Trnovo, Knežak, Prem, Zagorje, Podstenje, Vrbovo, Dolenji Zemon, Harije. III. Senožeški sodnijski okraj. Senožče, Hrenovice, Ubelsko, Razdrto, Vreme. IV. Vipavski sodnijski okraj. Vipava, Col-Podvelb, Goče, Slap, Vrabče, Št. Vid, Loziče, Podraga, Planina, Budanje, Podkraj, Ustije, Šturija. — I. Entomologija. II. Flora. Statistični pregled Postojnskega okrajnega glavarstva. — To je pregled lepe knjige, katero so podarili slovenski učitelji svojemu narodu v znak goreče udanosti do cesarja. In smemo reči naravnost, da je delo dostojno svojemu namenu in učiteljskemu stanu. Za popisovanjem krajev vrsté se zgodovinski pregledi, opisujejo se cerkve, šole, ljudje in njihove navade, duhovniki in učitelji. Ako pomislimo, kako težko je iz mnogih spisov sestaviti kaj enotnega, moramo priznati vso hvalo nepoznanemu uredniku. H krati pa se ne čudimo, ako tu pa tam pogrešamo popolno doslednost. Podatkov je tukaj res mnogo; veseliti se jih mora zgodovinar in domovinoznanec. Večinoma so spisi mikavni, tu pa tam zabavni. Pisatelji se zanimajo za vse, kar so opazili: tla, podnebje, živalstvo, rastlinstvo, zlasti pridelke poljske, ljudstvo po šegah, navadah in govo-

rici itd., posebno za šolo in cerkev. Omenjati moramo, da veje v knjigi dober duh, duh domoljuben in tudi cerkvi prijazen. Tudi oblika ne zaostaja, marveč dela čast postojnski tiskarni gosp. Šebra. — A omenjam naj kratko še nekatere druge malenkosti. Sicer je vse enako, v kateri vrsti se kaj opisuje, vendar ne vem zakaj se skoro vselej govori prej o šoli, nego o cerkvi. Hiša božja je pač imenitnejši kraj nego šola. Seveda, umevamo lahko, zakaj so nekateri kraji obravnavani dovolj obširno, a drugi neprimerno kratko. N. pr. Planina vipavska obdeluje se obširno, kakor kako zgodovinsko pomenljivo mesto, a Budanjci, ki raznašajo slavo in sladkobo vipavskega sadja daleč na okrog, še celih dveh strani niso dobili. Pisava je dovolj dosledna, a ne brez izjem. Male napake utegnejo biti tiskovne pomote: vgle dati, iz ceste, sinica (ali ne: senica?); »takrat bivšega c. kr. glavarja«: ako je takrat bil »bivši«, ni bil že več glavar i. dr. Čudna napaka se je vrinila na str. 150, kjer se omenja knjiga Herbersteinova »de rebus Mose«, a knjiga je: »de rebus . . . Moscovitarum« t. j. o »Moskovitih« ali Rusih. — Lepo je sicer, da so gg. pisatelji zakrili svoja imena, a natančen zgodovinar, kakor tudi čitatelj, rad izve ime pisatelja, ker mu je porok za resničnost poročila.

Naj mi nikdo ne jemlje teh malenkostnih opazek v zlo, ampak naj bode prepričan, da me je nenavadno razveselila ta knjiga. Naj le dostavim še željo, da bi gg. učitelji še mnogo takih del podali svojemu narodu. Recimo torej s pisatelji: »Potúj, knjižica, iz roke v roko! Pripoveduj o lepoti domačih tvojih krajev in o dogodkih, izvršivših se na tvojih dragih, ljubljenih nam tléh! — Dvigni prapor našega presvetlega cesarja Fran Josipa I. v proslavo štiridesetletnice slavitega vladanja Njegovega v nadzdravu: »Viribus unitis! — Z združenimi močmi!«

ČEŠKO SLOVSTVO.

(Piše S. Z-g-c.)

Tudi letos bomo poročali o slovstvu vrlih bratov Čehov, seveda ne popolnoma natančno, — kajti češko slovstvo je obširno, bogato in se naglo množi, a list naš je majhen, — vendar pa pravično.

Nedavno so izšle v »poetických besed« šte. XXXVIII. pesmi J. Vrchlickega „**Na domáci půdě**“. Poslednji dve ali tri leta je začel tudi V. delati na domačem polju. Dasiravno so njegove pesmi vsestransko dovršene in misli vzvišene, vendar čitatelj ne najde v njegovih pesmih one mile prostosti in čistosti duše, nežnosti, katera se prijemlje srca v pesmih S. Čecha. V Vrchlickem se opaža neka trdost in preveč modrovanja, pesmi diše preveč po tujem duhu. On je obšel že vse modroslovne šole. Kakor se razvidi iz nekaterih novejših del, pravi atheist je, in ženska mu je vse. — (Dalje.)

Cena: Za celo leto 2 gld.; za pol leta 1 gld. Uredništvo in upravnništvo je v Marijanišču.

Izdajatelj, lastnik in urednik **dr. France Lampe.** Tiskala »Katoliška Tiskarna« v Ljubljani.